

კიტა აბაშიძე.

აკუსი
მიუძღვნა
საქართველოს
მეცნიერებათა
აკადემიის
მეცნიერებათა
კლასის
პრეზიდიუმს

თავადი

აკაკი წერეთელი

(სალირიკო პოეზია)

ი. შ.

1953

ს. შ.

ილია შვიციანი
განმცემი

ქუთაისი

ელექტრომბეჭდავი ი. კილაძისა.

ბრ სუკიაშვილი წყევლი, ჭიჭიანი წიგნი
ქაფი

კიტა აბაშიძე.

31416

თ. ასპური წმინდისი.

ქუთაისი
ელექტრობეჭდვა ი. კილაძისა.

1908

~~~~~  
Печататъ разрѣшено.  
~~~~~

თ. აკაკი წერეთელი.

ქართულ რეალურ ლირიზმის საუკეთესო წარმომადგენელი თ. აკაკი წერეთელია, რომლის სალირიკო ლექსებზედ გვექნება ამ წიგნაკში ბაასი.

თუ გნებავთ გაიგოთ, რა განსხვავება არის რომანტიულისა და რეალურის ლირიზმის შორის, აიღეთ ბარათაშვილის ლექსები და შეადარეთ აკაკი წერეთლის ლექსებს. ბარათაშვილი ისეთ გრძნობათა შესახებ ლაპარაკობს, „რომელთა გამოთქმა მოკვდავთ ენითა არ ძალუძს“, ისეთი გრძნობებით არის გამსჭვალული, „რომელთა სახელი კაცთა ვერ დასდვან“; მისი ფიქრები „ლაჟვარდის ცისაკენ მიისწრაფვიან და მის იქით ეძიებენ სადგურს, მაგრამ იქამდის ვერ მიაღწევენ და ჰაერშივე განიბნევიან“. ბარათაშვილს „გულ დახურულთა მეგობარი“ ბუნება უყვარს და „სწამს, რომ არს ენა რამ საიდუმლო უსაკოთაც და უსულთ შორის“ და ამიტომაც განმარტოებულს ფრიალო კლდეზედ მდგარის აღვის ხის ფოთლების შრიალთა სმენა იცის და „მრავალ დროის მოწამე, უტყვის მტკვრის ბუტბუტს მიაშურებს სევდიანი, ფიქრთ გასართველად“. ბარათაშვილი სულით მარტოობას დასტირის, უმაღლესის

სასოწარკვეთილებით აღსავსე, პირად, ინდივიდუალურ, განსაკუთრებულ, არა ჩვეულებრივ გრძნობათა გვისახავს საოცარის ნიჭით, ერთის სიტყვით, ბარათაშვილს პოეტი ზეკაცად, არა ჩვეულებრივ ადამიანად მიაჩნია, პოეზია კი ღვთის „ტაძრად, შესაფარად, უდაბნოდ მდგარად, სად ენთო მარად უქრობელი წმინდა ლამპარი, ანგელოსთაგან იკვროდა სად დავითის ქნარი და განისმოდა ციურთ დასთა გალობის ზარი“.

თ. აკაკი წერეთელი პოეტსა და პოეზიას სულ სხვა გვარად უცქერის. პოეტი ის ფუტკარია (ეს ეპიტეტი ძლიერ უყვარს თ. აკაკი წერეთელს და ხშირადაც ხმარობს), დიად, პოეტი „ფუტკარიჲ, ხატის ბუზი, ზეცის მუშა, შორს მიფრინავს, სამუშაოდ, მიიმღერის უხარია! ყვავილიდან ყვავილებზე გადაბზუის, გადმობზუის. აქაც წუწნის, იქაც წოწნის. სათაფლ-სანთლო მასალასა, არიზოგავს, ღვთის მოცემულს, არც ნიქსა და არც ძალასა“ - პოეტი თ. აკაკი წერეთლისა „არც დიდია, არც პატარა, არც ბატონი და არც მონა, არც მიწის არის, არც ცისა, შუა კაცია უბრალო, ხან მიწის არის ხან ცისა“ თ. აკაკი პირველ განსაკუთრებულ გრძნობათა გამოსახვას გვერდს უხვევს და მარტო საერთო საზოგადო კირ-ვარამზედ ლაპარაკობს. თვით უდიდესი და უძლიერესი, ინდივიდუალური გრძნობა სიყვარულისა თ. აკაკი წერეთლის პოეზიაში რაღაც საოცნებო არაჩვეულებრივ გაჰაეროვნებული არსებისადმი აკრის მიმართული და ამ

გვარად ეს გრძნობა სიმბოლიურ სახეს ღებულობს. „მისი სატრფო უწინ ტურფა, დღეს კი ლეჩაქ-მოხ-დილი“—ეს ხომ მისი სამშობლოა. ამგვარად თ. აკაკი წერეთელი გამომხატველია საზოგადო, საერო გრძნობათა, საერთო ჭირ-ვარაშისა და სევდისა. მისი ტანჯვა ხალხის უმეტესობის ტანჯვაა. მისი სევდა და მწუხარება ერის კვნესა და გოდებაა, მისი სასოება და იმედები ერის ლტოლვილებაა და ერის სურვილებია.

ბუნება იმდენად იტაცებს, რამდენადაც საერთო მისწრაფებათა გამომსახველია, **სიცოცხლე და სიკვდილი** იმისდა მიხედვით ეინტერესება, თუ რა დამოკიდებულება აქვს მის სათაყვანო საგანთან. ამ მხრით თ. აკაკი წერეთლის მწერლობა მეტად ერთგვარია. მთელის მისის ლექსების საგალობელი საგანი ერთი და იგივეა, ერთსა და იმავე ჰანგზედა მღერის, მაგრამ აქვე უნდა ვსთქვათ, რომ ეს სრულიადაც არ ამცირებს პოეტის ნაწერების არც ღირსებასა და არც მნიშვნელობას. ისტორიულად და ფსიხოლოგიურად სრულიად ბუნებრივია და მისახვედრი, რომ ჩვენს მგოსანს მარტო ერთი ფიქრი და აზრი უტრიალებდეს თავში. ეს მწერლის მოქალაქობრივ სიკეთესაც ამტკიცებს, ხოლო ესტეტიურად, ჩემის აზრით, პოეტის ხელოვნება მით უფრო მაღლად არის დასაყენებელი, რამდენადაც ერთსა და იმავე საგანს ღრმად და ყოვლის მხრი დაგვისურათებს.

ყოველივე საგანი, ყოველივე მოვლენა ცხოვრებაში იმდენზედ რთულია და მრავალმხრივი, რომ ერთის კაცის ხელოვნება ვერც კი შესძლებს საგნის სიღრმე-სიგანით გამოსახვასა და აწერას, ამიტომაც, როცა ნიჭიერი პოეტი ერთსა და იმავე მოვლენას რამდენჯერმე შეეხება, რამდენჯერმე აიღებს თავისი გალობის საგნად, მით უფრო დაამტკიცებს ხელოვნების შეგნებასა და უნარს, თუ ყოველთვის სულ სხვადასხვა ჰანგეზედ მომართავს თავისს ჩანგს და საგნის სხვადასხვა მხარეს დაგვანახვებს.

ამით არც ის მინდა ვსთქვა, რომ თ. აკაკი წერეთლის პოეზიას საგნის მრავალგვარობა აკლდეს, ანა და მთლად მთელი მისი მწერლობა ერთს საგანს ეხებოდეს. არა, თუ გნებავთ პატარა ლექსები, რიცხვით. მეტი, სხვადასხვა საგანს ეხება და არა ერთსა და იმავეს. მაგრამ საუკეთესო ნაწილს თ. აკაკის პოეზიისას და ამ საუკეთესო ნაწილის უმეტესობას საგნად ერთი და იგივე აზრი და ფიქრი აქვს, რომელიც მთელის მოაზრე და გონიერის საქართველოს მთავარი აზრი და ფიქრია.

I

როგორც ალექსანდრე ჭავჭავაძე უნდა ჩაითვალოს სიყვარულის მგალობელ პოეტად, რომელსაც ეს სანეტარო და სიცოცხლის მიმნიჭებელი გრძნობა მოშხამული და მოწამლული ჰქონდა საერთო კვნი-

ზისა და გმინვის გამო, ისე თ. აკაკი წერეთელიც იმ „სატრფოს“ მგონად უნდა დაისახოს, რომელსაც საერთო არა აქვს რა ხორციელ სატრფოსთან, მაგრამ რომელიც პოეტის საოცარმა ნიჭმა განახორციელა, სული ჩაუდგა, ნამდვილ „ცხრა-კლიტულში დამწყვდეულ ნესტან-დარეჯანად“ გაიხადა და მისი ტარიელობა თავს იღვა და დღემდის დაუღალავად ისეთივე სიცოცხლით, ისეთივე გატაცებით თავს ევლება ამ „სატრფოს“.

„მაგრამ იცით მისი სატრფო ვინ არი?
 „ძველი ტურფა, დღეს მკვდარივით მძინარი,
 „ფეხ-შიშველი, თავზედ ლეჩაქ ახდილი“.

სიკაბუკიდან პოეტი იმაზედ კვნესასა და ოხვრაშია; სტირს უბადრუკი და წარსულს დროებას ოცნებით ეძებს.

„მთა კლდეს შეჰბლავის, ჩასძახის ქვესკნელს,
 „წყალსა მიჰყვირის მსწრაფლ მიმავალსა,
 „მაგრამ ვერ პოვებს ნუგეშის-მცემელს.
 „და უმრავლდება წყლული საწყალსა“.

რა ნუგეში უნდა ნახოს ან კი ბუნებაში, როცა ყოველივეს ბუნებაში და თვით ბუნებას მისთვის ერთი აზრი აქვს და ერთის აზრის საზომავით სჭკრეტს პოეტი ყოველივეს.

„მთანი და კლდენი სისხლს უჩვენებენ,
 „ქვესკნელი საფლავს და ძვლებს გამხმართა,
 „რომელნიც ანდერძს მოგვაგონებენ
 „მსხვერპლად შეწირულთ ჩვენთ წინაპართა“.

სიკაბუკიდან იმ დრომდის, ვიდრე პოეტს „გული წყლული შეექმნა, სული კრული, სახე მკვანარი თმა ქალარა“, არ არის ისეთი შემთხვევა, არ არის ისეთი გარემოება, რომ თავის საყვარელი სამშობლო არ აგონდებოდეს. პოეტს „თავი ტარიელ ჰგონია, ოცნებით გარემოცულსა, უხმობს ფრიდონს და აეთანდილს“, რათა, „მხარი მხარს მისცენ, ხელი ხელს, ნესტან დარეჯან ქაჯებს ჰყავს, მოელის ტურფა გამომხსნელს“.

თვით ბუნებაც-კი განხორციელებული თანამგრძობი მეგობარია. მგოსნისა, მისი თანამოაზრე. ბუნების მშვენიერება მისთვის მოწამლულა, რაკი გული სევდითა აქვს მობურვილი. მისთვის ციხეცოცხალი არსებაა, თავისებური პოეტი, რომელსაც აგონდებოდნენ ტკბილნი დრონი, თვისის პატრის და დიდებისა, ოდეს გმირთ გმირი მისი პატრონი, ჩხუბების შემდეგ გამარჯვებული პირდაპირ იმას მოაშურებდა“. დღეს კი ეს ამაყი ციხე „ტკბილი დროს მგოსანი, იყო ტანჯვაში და შექმუხნილი, ამაყი სახე მას ჩაეხატა მდინარე წყალში“.

ზემოდაც მოვიხსენიეთ, პოეტს „მთანი და კლდენი სისხლს უჩვენებენ, ქვესკნელი საფლავს და ძვლებს გამხმართა“.

მუსიკის საკრავები მისთვის იმავე დაჟინებულის აზრისა და ფიქრის აღმძვრელია. როცა მწყემსის სალამური ესმის, რომელიც „გაჰკივის მთა და ველში, ტკბილსა ხმასა ცაში ჰკარგავს და სევდისას შავს ქვესკნელში“, მაშინ პოეტის ფიქრი მის

ხმას „გარს ეხვევა, ვითა ძმა ძმას და მისი კენესა აგონებს საქართველოს მწარე მოთქმას, ხან თათრები აკვნესებენ, ხან თურქები აოხრებენ, ხან სკვითები დროს შერჩევით, მყუდროებას უშფოთებენ“.

მეზურნის შიქასტას სულ-მოწხამული მგოსანის გული ძვერით თანაუგრძნობს, „ვით სნეულსა მისივე მსგავსი სნეული“ და მუდარებით მიჰმართავს:

„ახ, მეზურნევ დაჰკა, დაჰკა!

„გამაგონე ეგ სევდის ხმა!

„მაგაწია ჩემთა ძველთა

„მამაცური ოხვრა-მოთქმა,

„გამიხურე ჰაგნით გული,

„ეგებ დასდნეს მწუხარება,

„და ჩემთ თვალთა გადმოსთხიონ

„ნალვლიანი მდულარება“.

მაგრამ იმას კი

„ნურვინ ცდილობს იმ ცრემლებში.

„ნახოს კერძო სიყვარული,

„იქ იწნება საიდუმლო

„გულ გამხეთქი, დაფარული“!.

თარიც უყვარს ჩვენ მგოსანს, ვითა სიმბოლო საეროვნო მუსიკისა, თარი „გულ საკლავად მკენესარი, მწუხარების უკუმყრელი რომ არი, სიმები რომ დაიწყებენ ჟღერასა, სული შფოთვას გული შეიქმს ძვერასა. ყურსა უგდებს უცნაურსა ციურს ხმას, იორკეცებს აღტაცებით გულისთქმას და შორს მიჰყავს მომხიბლავსა ოცნებას“.... ეს ოცნება

იმდენზედ დიდია, რომ იმასაც კი ჰხედავს, ვითომ „არვის ჰმონებს შემეკობილი ეს მხარე“.

მისთვის სულ ერთია, სად, რა დროსა და გარემოებაში ესმის მუსიკა, ყველგან და ყოველთვის მუსიკა ერთ ფიქრს აუშლის ხოლმე, ერთს რასმე აგონებს, თითქოს ყოველთვის და ყოველგან მუსიკას, ამ თავის-თავად უპირადო და უგრძნობელ რასმე, მარტო ჩვენი მგოსანი ჰქონდეს სახეში და მისი სამშობლო მხარე: „სიმნი მკვენესარნი სამარის ხმითა ზედ დასტირიან რალაც საგანსა და უცნაურის თანაგრძნობითა ეს ჩემი გულიც ეტყვის მათ ბანსა“, ამბობს პოეტი ერთ ლექსში, რომელიც რუსეთში უნდა იყოს დაწერილი, და განაგრძობს: „ღმერთო რა მიყვარს ეს მწარე მოთქმა, ვეჭრფიანლები ამ ჩემსა ჩანგსა, მხოლოდ ამისი ეს მაცდური ხმა გულს გადამფერავს მოდებულს ჟანგსა. ეს არის ჩემი თანამგრძნობელი, ეს ისმენს მხოლოდ ჩემს აღსარებას, მეაღერსება ვითა მშობელი და ცრემლით აღნობს ჩემს მწუხარებას. აი ეხლაჲა ჩემი გონება, სიმთ გააცოცხლეს, აამღელვარეს, მომცეს **წარსულთა დროთ მოგონება** და გარდმიტანეს სამშობლო მხარეს“.

ძლიერ ადვილი გასაგებიც არის ის, რომ მგოსანი ხშირათ გვიხატავს მუსიკის გავლენას მის განწყობილებაზედ. მუსიკა თავადაც რომ არ იყოს ერთი უწარჩინებულესი შტო იმ დარგისა, რომელსაც ხელოვნებას ეძახიან და ღვიძლი ძმაც არ იყოს პოეზიისა, თ. აკაკი წერეთელს მუსიკის გამომსახვე-

ლი იარაღი, ჩანგი და სალამური, პოეზიის სიმბოლოდა აქვს მიღებული და მათის შემწეობით გვამცნებს დიდ მნიშვნელობასა და ძალას პოეზიისას. თემურ ლენგის ტყვე, „გულ დაღალული, დამწვარი“ იმედსა და ხსნას ქვეყნისას არც თვალ-მარგალიტში ჰხედავს, არც ცრემლებში, რადგანაც „დამქნარი ვარდი ცრემლებით არ განელდება, არაო, მარტო ცრემლები ქვეყნისთვის საშველად არა კმარაო“ არც ხანჯალში, რადგან იმის გამარჯვების იმედი არა აქვს. ხნის იმედი მას იმ „წმინდა და დიდ საუნჯეში“ ჰგონია, რომელიც წარსულისა და მომავლის სიცოცხლის გზა და ხიდათ მიაჩნია—ჩანგურში, იგი, მისი აზრით, „ქვეყნის ჭირი და ღებინა, სამშობლოს სისხლი და ხორცი მისივე წაღველ ტვინია“. ეს ჩანგური მგოსანს გულზე დაუკიდია და ვერ გაეყრება, გინდ მოვლოს ტყვეობით კიდით კიდევ, „მისი სამშობლოს სიცილი და მისი მწარე კენესაო ორივე ერთად სიმებმა შიგ გულში ჩაიკენესაო. მგოსანი სიმებს ჩამოჰკრავს, ხმას ცასა აწვდენს ჰანგებით და ის ხმა ტყვედ ქმნილს ბაგრატსაც მოესმა ღვთისა განგებით, მოესმა: „ბაგრატ გახსოვდეს შენი სამშობლო ტკბილიო, ვინც სულს არ სწირავს სამშობლოს, არ ეთქმის ქვეყნის შვილიო.“ ეს ჩანგური ტყვედ ქმნილის მგოსნისა საღებებითი სიმბოლოა თ. აკაკი წერეთლის პოეზიისა. მიტომაც არის ასე უყვარს ჩანგური, რომელსაც მეგობრულის კილოთი ემუსაიფება: „ჩანგურო! ჩემო ჩარგურო! ოცნების ზღვაში მცურავო, შენი კრინ-

მანაღი წკრიალი ხელახლად მომეწყურაო, ჯორა ზაქვს ია-ვარდისა, სიმი—ბულბულის ენაო, ფრთები არწივის გასხია, შეგფერი'ს აღმა ფრენაო: მიმაფრენ, მეც თან დაგყევარ, წამის-წამ კიდის-კიდესო! ვე-ღარ მერევა სიკვდილი მე შენსა გადამკიდესო, დი-ღება შენსა მოვლენას, ციურო ტკბილო ძალაო! დააღნა გული შენს სიმებს და სული დაიცალაო“.

ჭეშმარიტად სადიდებელია პოეტისათვის მისი ჩანგური, მისი პოეტური ძლიერი ნიჭი, რომელმაც მართლაც რომ უკვდავი გაჰხადა იგი ჩვენის ერისა-თვის, მართლაც რომ მის გადამკიდეა, სიკვდილი მას ვერ ერევა და ვერც მოერევა, ვიდრე ქართული ენა არსებობს.

II

პოეტს რეალისტს, თ. აკაკი წერეთელს, პოეტ-ზედ სრულებით სხვა გვარი შეხედულება აქვს. მისთვის გაუგებარია პოეტის „ღმერთებთან ლაპარაკი“. იგი სრულებით წინააღმდეგია იმ აზრის, რომ პოეტს „ცა ნიჟნავდეს და ხალხი ზრდიდეს, მიწიერი ზე-ციერსა“, როგორც ამბობს მეორე ჩვენი დიდი პოეტი. თ. აკაკის პოეტი „არც დიდია, არც პა-ტარა, არც ბატონი და არც მონა, გულს ესობა ხან ისარი, ხან სუნნელი ვარდის კონა, უგუნურია, ხან ბრძენი, ხან არც ის არის, არც ისა, გარემო-ების საყვირი, არც მიწის არის, არც ცისა, მის გული სარკვედ ქცეული ბუნების ნათავხედია, მხოლოდ

მის სახეს გიჩვენებთ, რასაც შიგ ჩაუხედიე, ენაც მას ამბობს, რაც სმენას სხვისაგან გაუგონია, ან თვალს უნახავს და ჭკუას გაუზომ-გაუწონია, თქვენ რომ გგონიათ არ არის, სხვებს რომ ჰგონიათ არც ისა, **„შუა-კაცია უბრალო, ხან მიწისა, ხან ცისა“** ამ პოეტს „ცრემლში ულესავს ნაღველი და მელნად ის უხმარია, შიგ თაფლი არის ნარევი და ზოგან ცხარე ძმარია, ზოგს ეტკბილება, ზოგს არა, მაგრამ რა მისი ბრალია? ბუღბუღი ვარდს და ეკალხედ თანასწორ მომღერალია“, საწერლად გული უხმარია, კალმად ენა, „საწვერ-მახვილო ის არი, ხან სამკურნალო მალამო, ხან სასიკვდილო ისარი, მისი ქება და დიდება, მისი ღხენა და ჭირი ქამანჩაა და სტვირი“.

უკეთესი განმარტება პოეზიისა და პოეტისა რეალიზმის შეხედულებით ძნელი-ღა წარმოსადგენია. რეალიზმის განმარტებით პოეტი უბრალო მომაკვდავია, დროისა და გარემოების წყალობით „სტვირითა და ქამანჩით“ აღჭურვილი, „შუა-კაცია უბრალო, არც მიწის არის, არც ცისა, და ხან მიწის არის, ხან ცისა“. ამ მხრით ფ. აკაკი წერეთელმა ახალ განმარტებასთან ერთად ჩვენ პოეზიას კვალიც დაამჩნია. ერთ ადგილას თ. აკაკი წერეთელი შიშნებს: საზოგადოდ მე ხელოვნებას დიდ ყურადღებას არ ვაქცევდიო და ისე მიმაჩნდა მწერლობა, როგორც ერთი უბრალო იარაღთაგანი **დღიურ ავკარგიანობის** საბრძოლველ სასამსახუროდაო, თუ რამე ხელოვნური გამომსვლია ხელი-

დან, ეს ძალაუნებურად და შემთხვევით მომხდარა, თვარა ის ჩემ დღეში არა მქონია ფიქრათ, რომ მომავლისთვის ვწეროო. ამ სიტყვებს ძალაუნებურად უნდა დავეთანხმოთ, იმიტომ რომ თ. აკაკი წერეთელი აქ მარტო ჩვეულებრივ კეკლუცობის გარდა ნამდვილი გამომსახველია იმ დროის შეხედულებისა ლიტერატურაზედ. თ. აკაკი ხომ სამოციან წლების მწერალთ ეკუთვნის. იმ დროის მწერლობა საზოგადოდ იმ აზრისა იყო, რომ ხელოვნება უბრალო იარაღია დღიურის ჭირ-ვარამის „საბრძოლისო-!-სამსახურისო“, როგორც თვით აკაკი ბრძანებს. მწერლობას (სიტყვა კაზმული მწერლობა გვაქვს სახეში) პუბლიცისტიური მნიშვნელობა ეძლეოდა და ამიტომაც რუსეთში და ჩვენშიაც, რუსეთის ზედგავლენის ქვეშე, სიტყვა კაზმული მწერლობა პუბლიცისტიკად გარდაიქცა.

ზემორე მოყვანილ ჩვენის მგოსნის სიტყვებში ცხადად გამოსჩანს ის დიდი განსხვავება, რომელიც არსებობს რომანტიულისა და რეალურის ლიტერატურის შორის და ეს განსხვავება არის უფრო ხშირად მიზეზი იმ დაუსრულებელ კამათისა, რომელიც ასტყდება ხოლმე ეგრეთ წოდებულ წმინდა ხელოვნებისა და უტილიტარულ ხელოვნების მოსარჩლეთა შორის. რეალური ფილოსოფია და მის გავლენის ქვეშე რეალური ესტეტიკა არასცნობს არავითარ საუკუნო და აბსოლიუტურ საგნებს. მისთვის არსებობს ეხოლოდ განუწყვეტელი ცვლილება მოვლენათა შორის. „დღეს ერთი უნ-

დეს ხვალე სხვას“ რეცეპტზედ შექმნილი, ამიტომაც მისთვის მნიშვნელობა აქვს და აზრი მხოლოდ „დღიურ ავ-კარგიანობას“.

რომანტიზმი კი იდეალების ფილოსოფიის ზედგავლენის ქვეშე „მოვლენათა შორის,, დაფარულს კავშირს იძიებდა, მისის აზრით, ყოველივე ცვალებადი და სწრაფლ მავალი მოვლენა ცხოვრებისა და ბუნებისა, გამომხატველია რაიმე დიადის **შინაარსისა და აზრისა**, რომლის მიწდომა და გაგება მხოლოდ ღმერთთან დაახლოვებულ ადამიანთ შეუძლიათ, მხოლო ზე-კატთ ეხერხებათ მოვლენათა ასეთის ფარულის შინაარსის შეგნება და ამიტომაც პოეზია მათთვის წინასწარმეტყველებაა და პოეტი წინასწარმეტყველი. მათის აზრით, პოეტის მოვალეობაა ბრბოს, ხალხს, უბრალო მომაკვდავს „წინ წარუძღვეს“, ღმერთთან ილაპარაკოს და ამ ლაპარაკის შემდეგი ხალხს ამცნოს.

ეს განსხვავება პოეზიის საგანთა შორის ბადებს მიზეზს ზემოხსენებულ კამათისას წმინდა ხელოვნების დამცველთა და უტილიტარულ ხელოვნების მოტრფიალეთა შორის. პირველთათვის დღიური ავ-კარგიანობა, დღიური კირ-ვარამი პუბლიცისტიკის საქმეა და არა სიტყვა-კაზმულ ხელოვნებისა და პოეზიისა, ხოლო მეორეთა შეხედულებით სწორედ პოეზია უნდა ემსახურებოდეს ამ „ავ-კარგიანობის“ განმტკიცება-გაუმჯობესებას.

თ. აკაკი წერეთელი შემცდარია, როცა ამბობს, რომ მომავლისათვის არა ვსწერდრო და თამამად

შეგვიძლია მოვახსენოთ, რომ შესაძლოა დიდ ნაწილს მისის სატირებისა და პუბლიცისტური ლექსებისას და წერილებისას აწ უკვე მნიშვნელობა დაკარგული ჰქონდეს, როგორც თვითვე აღიარებს, მაგრამ მისი სალირიკო პოეზია კი მომავლისთვის არის შექმნილი და მის ლექსებში მხოლოდ მასა აქვს საუკუნო მნიშვნელობა, რომელსაც საუკუნო ღიადი აზრი და ფიქრები აქვს საგნად, ანა და დღიური ავ-კარგი, მაგრამ უკვდავის „ხელოვნებით“ შექმნილი ერთის სიტყვით, მის ნაწერებში ის არის უკვდავი, რომელიც უკვდავ და საუცხოო ფორმით არის შემოსილი, ან ის რომელსაც ფორმით საუკუნო სიმშვენიერეს თან ერთად—კაცობრიობის-საუკუნო საფიქრალი—საგნები აქვს აღებული.

პოეზიის საუკუნო და სამარადისო საგალობელ საგანთა შორის კი იქნება ყოველთვის, ყოფილა და არის, კაცთა შორის დამოკიდებულება და ამ დამოკიდებულების უძლიერესი, ფაქტალური და საიდუმლო კავშირი **სიყვარულისა: კაცისა და ბუნების** შორის დამოკიდებულება, ესე იგი, **კაც-ზედ ბუნების** დიად მოვლენათა გავლენა და კაცის **სიცოცხლის დასასრული**, საიდუმლოებით და საუკუნო სევდით მოცული, **სიკვდილი და გახრწნა** ჩვენის არსებისა.

სამშობლოს გოდება არ არის საუკუნო და დაუსრულებელი გრძნობა, ვერც სამშობლოს ქება-დიდება და ხოტბის შესხმა წარიტაცებს ყოველთვის მგოსანს. სამშობლოს ტიჩილი, სამშობლოს ტრფია-

ლი მხოლოდ მაშინ არის პოეზიის საგანი, როდესაც სამშობლო განსაცდელშია, და ეს რაკი აცილებული იქმნება, საგანიც პოეზიისა თავის-და-თავად ჰქრება. აბა მიჩვენეთ რუსის პოეტი, რომელიც სამშობლოს ეტრფიალებოდეს, ანა — და რუსეთის მონგოლებისაგან დაპყრობას სტიროდეს, ანა და მის უცხო კლანჭებიდან დახსნას ლამოდეს, ან საფრანგეთის მწერალი მიჩვენეთ, ან იტალიელი დღეინდელი, რომ სამშობლოს გალობა გაეხადოს საგნად თავის პოეზიისა. უფრო საყურადღებოა იტალიის მაგალითი, რომელიც დიდი ხანი აზ არის, რაც თავისის პოეტებისა და მწერლების პირით მოსთქვამდა სამშობლოს ბედ-ილბაღს.

31116

არის მხოლოდ ერთი მხარე თ. აკაკი წერეთლის პოეზიაში, რომელიც უკვდავად ჰქმნის მის პატრიოტულ ლექსებს (ე. ი. მის საუკეთესო სალირიკო ლექსებს), ეს ის, რომ მან სიყვარული სულიერიდან უსულოზე გადაიტანა, თუმცა ეს უსულოც რალაც კონკრეტულია და ადვილად გასაგები. ის (და მასთან ერთად ილია ჭავჭავაძეც) ამ დიდ სულიერს, ამ ერთ დიდ არსებას — თავის საყვარელ სამშობლოს, ისეთის ენით ელაპარაკება, თითქონამდვილი, გულ-წარმტაცი და მომხიბვლელი სატროფო უსხდეს გვერდით. აბა მიბრძანეთ, რა შეედრება მის ტანჯვას, მის სასოწარკვეთილებას, მის სევდას, როცა ჰხედავს, რომ მისი სატრუიალო თავ-შეხვეულ მიჯნურს შეიყვარებს და გულსაც მისთვის ააძგერებს.

რომელი პოეტის სევდას ჩამოუვარდება, თუ არ აჯობებს, თ. აკაკი წერეთლის სევდა მის „აღმართ აღმართ“-ში?

როცა პოეტი შემცდარსა და მოხიბლულ სატრფოს ემუდარება: „კინქარში ნუ ვარდები, ნუ გგონია მანდ ია და ვარდებო, შეიბრაღე შენი თავი იცოდე, მაგ შარბათში საწამლავს სვამ იცოდეო“, და როცა მისი სატრფო გულ გრილად მიიღებს ყოველსავე რჩევას და ვედრებას დადაგულის მისის მიჯნურისას, მგოსანი, უდიადესის სევდით მოცული, ტანჯული და თავგანწირული „დაღმართ დაღმართ დაუყვება წამმალით“ და „საუკუნოდ ხელ დაკრფით განსვენებას“ ლამის მისთვის აქ ამ ქვეყანაში, რომელმაც ერთის წუთის წინად ისე ეშმაკურად მოხიბლა, „სიცოცხლე აგრძნობია“, „სული და გული აუღულა“, რომელმაც ერთის წუთის წინად აღიტაცა ისე, რომ კინალამ გულში არ ჩაეკრამას; ეხლა აქ—ამ ქვეყნად—მისი მიმზიდველი აღარა დარჩენილა რა და მიიჩქარის იქ, „სად ელიან ბარით, ნიჩბით, კუბოთი და ლოდებით“. ჩვენის პოეტისათვის სიყვარული არც საკურკურო რამ არის, არც მტანჯველი, რომელსაც წყევითა და კრულვით იხსენიებენ, ეს სიყვარული მისთვის თვით იდეალია, თვით შინაარსია ცხოვრებისა, „ცისა და ქვეყნის კავშირი და თან შუამავალი.“ უიმისოდ მისი ცხოვრება წმრმოუდგენელია. პოეტი გამოდის საგმირო სამოქმედოდ და თავს განიწირავს „ნესტან დარეჯნის“ ქაჯთავან დასახსნელად იმიტომ-კი

არა, რომ საყვარლისაგან ალერსი მიიღოს და დაფ-
ნის გვირგვინი. არა. მისთვის ამ საყვარელ არ-
სების გაუგებრობაა სატანჯველი. პოეტს არ შე-
უძლია ამ საყვარელს იმისთანა კაცის ხელში ჰხე-
დავდეს, რომელიც „საწამლავში წარბათს ასმევს“,
რომელიც ვარდებით ეკალში იტყუებს, ეშხით ათ-
რობს, ბოლოს, როცა ბევრის აღთქმით, ბევრის
ხერხით ჩაითრევს და შეაცდენს, „ზედ შედ-
გება ფეხით დაიმონებს, ცრემლებს ადენს, ლეჩაქს
მოხდის, გააწიშვლებს, ბანგს შეასმევს დააძინებს,
გამოუზრდის მონად შეილებს და თვითონვე მას და-
სცინებს“. ამ სატრფოს მისი მომხიბლველისაგან და-
ხსნა, განსაცდელისაგან განთავისუფლება იდეალიც
არის და გზაც ამ იდეალამდე მიმყვანი. პოეტის
ტანჯვა და ვაება, სიხარული და აღტაცება მითი
არის სასიამოვნო და თაყვანის საცემელი, რომ
სრულიად უნაგაროა, სრულიადაც არ ემჩნევა, რომ
ვითომ უნდოდეს თავისი ტანჯვით იკოხტაოს, იმი-
ტომ რომ წრფელის გულით იტანჯება და წრფელს
გრძნობას კი კოხტაობისა და პრანჭვისათვის არა
სცალიან.

პირიქით, შეხედეთ რა ხასიათის სიმტკიცეს
იჩენს პოეტი, რა სტოიკებრივს დიდებულებასა ჰქე-
მობს, როცა „ხალხში, ძალად ღრუბელს ადარებს“,
„მოწყენით მტერს თავზედ არ აცინებს, რომ არა
სთქვან მაზედ: „რა ოხერია“! მაგრამ ვინ ჩაიხედავს
აქ, მის გულში, ვინ დაინახავს, რა ტანჯვა და წა-
მება ტრიალებს იქა, რა „მწუხარების ალი“ სწვავს.

დიდებულია ეს ტანჯვა გულ-მკვდარი ადამიანისა, მით უფრო დიდებული, რომ არც შავი თვალების მოღრუბლვას გამოუწვევია და არც პირადის უბედურების გრძნობას, იმიტომ რომ „ვილას ახსოვს თავისი სატკივარი, თუ სატრფოც ჰყავს იმ დროს მას ცოცხალ-მკვდარი?“ ეს ტანჯვა ისეთის გრძნობითა და სურვილით გამოწვეულია, რომლის დაკმაყოფილებისა და აღსრულების უიმედობა ცხოვრებაზედაც კი უარს ათქმევინებს მგოსანს:

„ღმერთსა ვვედრებ, ღმერთო, მომეცი ნება,
„რომ მეღირსოს საფლავში დაძინება,
„სჯობს, სულ განქრეს კაცი, რადგანც მტვერია,
„ამ ტანჯვისგან საფლავში დამითაროს.
„რომ ამ გულზედ მე მიწა დამეყაროს,
„ეგებ მაშინ სატრფომ აქ გაიაროს,
„ჩემს საფლავზედ ცრემლები დააღვაროს,
„რომ სხვებმაც სთქვან: „ხედავ რა მწუხარია“.

მაგრამ იქაც-კი, საიქიოსაც, თავის საყვარელს ვერ გაშორდება, იქაც იმ იმედით მიდის, რომ ოდესმე საყვარელი მის საფლავს ცრემლებს დააყარის და თუ ამას თითონ ვერ გაიგებს, სხვები მაინც დაინახავენ და იტყვიან: ამ კაცის ტანჯვამ ტყველად არ გაიარა და ბოლოს მაინც ცრემლმა ცრემლი გამოიწვიაო. მართალი უნდა ვსთქვათ, ამ მხრით ჩვენმა პოეტებმა ჩინებული და დიდად შესანიშნავი შექსოვა იტვირთეს ორი გრძნობისა, პატრიოტიზმისა და სიყვარულისა, ერთმანეთს შეადუღეს ისე ეს ორი გრძნობა, ერთი მეორის: შინაარსად და

ფორმად გახადეს, ერთი მეორის აზრად და სიმბოლოდ და ეს ისეთის ხელოვნებით მოახდინეს, რომ ხშირად გიძნელდებათ გაიგოთ, რომელ სატროფოს უგალობს პოეტი, ქაჯებისაგან მოტაცებულ ცხრაკლიტულში დამწყვდეულ ნესტანს, თუ უბრალო ჩვეულებრივ საარწიყო სალადობო არსებას, რომლის გულზედ შემდეგი ზედ-წარწერაა გამოფენილი:

„გამოცვლილა სიყვარული
აქ ოთხმოცდა ცხრამეტჯერა“.

III

აკაკი რეალისტი პოეტია და, რასაკვირველია, როგორც ვგრეთს, **სიყვარულის** იმ მხარისათვის უნდა მიექცია ყურადღება, რომელიც რეალიზმის მამთავრების აზრით არის ერთად-ერთი ღირსი ყურადღებისა, ე. ი. ფიზიოლოგიური მხარე ამ გრძნობისა, რადგან რეალურის ფილოსოფიის აზრით, სულიერი მხარე სიყვარულისა შეთხზულია, ოცნების მოყვარე იდეალისტებისაგან და რომანტიკოს პოეტებისაგან. ამ აზრს ადგია თ. აკაკი წერეთელიც, მაგრამ სწორედ იმ გარემოებამ, რომ ვარდბულბულიანს იგი ხმარობს სიმბოლოდ დიდის გრძნობის—სამშობლოს სიყვარულის—გამოსახატავად, შეაჩვია აკაკი წერეთელი იმ აზრსაც, რომ სიყვარული დიდი მოთხოვნილებაა კაცის არსებისა და ამიტომ სერიოზულად უყურებს და უფრო ხში-

რად მის იდეალურ და საუკუნო მხარეს აძლევს ისეთს მნიშვნელობას, რაც არა სჩვევია რეალურ პოეზიას.

ზოგან მგოსანი ნამდვილ ნატურალისტურ დახასიათებას გვაძლევს სიყვარულისას. „ეს გრძნობა მის ძარღვებში სისხლს აღელვებს, პიმპილითა შეკაზმულს, ხან ჯოჯოხეთს და ხან სამოთხეს წამდაუწუმ იცვლის გული!“ ეს შარბათიო ამბობს იგი, მე რომა ვსვამ „ხან მწარეა და ხან ტკბილი, და არ ვიცი რა ვარჩიო, მე სიცოცხლე თუ სიკვდილი.“ და თავის თავსვე ამგვარ რჩევას აძლევს: „ტკბილ შარბათსა დაეწაფე, მწარეს აარიდე თვალი, სადაც ვარდი აკოკრდება იქ ეკალიც ხომ იჩენს პირს; მაგრამ ბრძენი მხოლოდ ვარდს ჰკრებს, ეკალზედ ვი არ ახვეს ცხვირს. ქალიც ვარდის ჯაგი არის; ეკალთან აქვს ყვავილები, ორში ერთი აირჩიე, თვითონ ჯაგს თავს რად ევლები?“ მგოსანს საექვოდ მიაჩნია, რომ ციური მშვენიერება ქვეყნად გვეჩვენებოდეს „ბროლ-მკერდა, სახე ნათელის, აღვის ხის ტანის არსებაში“, ღიმილი მას მატყუარად მიაჩნია. და „მხოლოდ თვალები, ეს შემკრებავი ფოკუსი სიყვარულის ძალებისა, „თვალები არიან გამცემი დაფარულისა“ „ლამაზი ქალი შეყვარებული სხივ-მომთენ ვარსკვლავსა ჰგავს“, ვარსკვლავმა უცბად მოწყვეტა იცის და ცის წყვილიაღში იღუპება, „მოწყვეტილი ვარსკვლავია—ქალი გულ-გაგრილებული“, მოწყვეტილი ვარსკვლავის მაგიერი ათასია ცაზედ, მაგრამ მუდამად მნათობად

ისიც ნუ გეგონებაო, ურჩევს ჭაბუკს პოეტი. სი-
ყვარულის ფიზიოლოგიური მხარეც აქვს შენიშნუ-
ლი პოეტს, ერთხელ ნახული ტურფა, რომელმაც
გული აუძგერა, იყო „პირ ეთერი, ტანად სარო,
სათაყვანო სანეტარო, ბროლ ფიქალზედ ვარდ ლა-
წვები, ბროლ ბალახში ბაგე-ლალი, ბაგეთ ტკბი-
ლად დასაწები, შავ ხუჭუჭ თმა, ნაწნავ-ბევრი,
წამწამ ხშირი, წარბებ ტევრი კერძოდ — ყველა სი-
ყვარული — ერთად სიყვარულის წევრი“. როცა სი-
ყვარულს ქვა კუთხედად ბროლ-ფიქალი აქვს, წარ-
ბებ ტევრი და წამწამი ხშირი, რა თქმა უნდა, იგი
ზან მოკლეა და ცვალებადი. სულ დიდი საუკუნე
მისი, 10—15 წელია. ამის შემდეგ მარტო სევდით
აღსავსე მოგონება რჩება იმ წუთებისა, როცა „მი-
ჯნურის ხელსა სატრფოს გულ-მკერდში, ხშირათ
გაჰქონდა ფართხალი და მის ბაგეთ სატრფოს ყელ-
ში კრთოლვით უძებნიათ ხალი, ერთმანერთის ეშ-
ხით მთვრალხი სიჭაბუკით ამაცობდნენ და დრო
რომ წლებს უწამვლიდა, იმას კი ვერ ატყობდნენ“;
15 წლის წინად შეგნებით აღსავსე ქალ-ვაჟი — დრო-
თსაგან გაძრცვილნი ხედვენ, რომ „უკბილობით ბა-
გეები მათ პირში შეუვარდათ და ის ყელიც დაჰ-
კნობია, რომელიცა მათ უყვარდათ“. ან კი სხვა
გვარად როგორ უნდა იქმნეს, როცა „ტრფობის
ბუდეა მშვენება, თავდები სიჭაბუკეა და ეს ორივე
აკლია ვისაც ჭაღარა უმკია, სიჭაბუკე და სიბერე
ორი სხვა და სხვა კიდევ, ერთი რომ ჯაჰვით აბია,
მეორე ბეწვზე ჰკიდია. ის გაზაფხულის იაა, გარს

ეხვევიან ვარდები, ეს შემოდგომის ფოთოლი, სიო ჰკრავს ჩამოვარდება. და გაშრა ტრფობის აუზი გულნი ძველი-და არხია, მოდგება ცნობის მოყვარე თან გადმოყვება სურვილსა, მაგრამ უკანვე იქცევა, რომ ვერ მოიკლავს წყურვილსა, სიჭაბუკესა მიმართავს, მასთან დაიჭერს კავშირსა, პატარა ნაპერწკალი სჯობს დიდს, მაგრამ ცივისა ნახშირსა“. ეს კიდევ დროის ზედგავლენაა და თუ მარტო ეს იყოს სიყვარულის საფლავი, კიდევ არაფერი, მაგრამ სიყვარული ერთგვარი ჟინია, რომლის დაკმაყოფილების შემდეგ ერთობ უგრილდებათ მიჯნურთ გული, იქ თუ წლები იყო აქ დღეებია სიყვარულის ხანგრძლივობის გამომხატველი. „რაც იყვენ იგინივე არიან, იგივე აქვთ ორთავ ძალა, მაგრამ დრომან ხარბი გული გააძლო და მით შესცვალა. ვარდს ეკალი თან ხლებია, იჩხვლიტება მწარედ ხშირად, ტრფიალების ტკბილსა ბადაგს, ნაღველი აქვს თურმე ძირად, და ერთმანეთის ეწხით დამთვრალნი“, რაკი გამოფხიზლდებიან, მალე გადაიტანენ ეწხს სხვებზედ, ფიცს გასტეხენ და ულალატებენ ერთმანერთს ხოლმე და ეს კანონია თვით ბუნებისაგან დადებული; რომლის შეშლა კაცთ არ ძალუძსთ. ამ გვარი მალია და სწრაფლ წარმავალი ნეტარება სიყვარულისა; „სიყვარული წამ ტკბილია და ხანგრძლივ მწარე, ჯერ აკვანი ნეტარების, მერე კუბო და სამარე, დღეს მისია, ხვალ სხვისია, უფხო უკვლოდ მოარული... დიდის ხნობით მალალ გრძნობით ის არავის არ ახარებს და წამიერ სიტკბოებას.

საუკუნოდ წაუმწარებს, მაგრამ მაინც ყველა ეძებს, ცოცხალი ვით დაიწუნებს, ვინ არის რომ იმ ერთ წამში არ გასწირავს საუკუნეს?“ ხორციელება სიყვარულისა, წუთიერება ამ გრძნობისა და მისი ცვალებადობა ასე მშვენიერათ აქვს დახატული პოეტს. მაგრამ, როგორც მოგახსენეთ, ტრფობას თ. აკაკი წერეთელი სიმბოლიურ იარაღად ხმარობდა სხვა დიდ გრძნობათა გამოსახატავად, ამ გარემოების გამო თვით სიმბოლიურ იარაღსაც სხვანაირად დაუწყო ყურება და სიყვარულის იდეალური მხარეც ნათლად და მშვენიერად დაგვანახვა.

სიყვარული ჩვენის მგონისათვის სრული ნიჭია, „გულსა მისგან დახაზულსა ველარ ჰკურნებს დრო და ჟამი“, ამგვარად სიყვარულისაგან გამოწვეული ტანჯვა დაუსრულებელია, რომელსაც დროც კი ვერა სცვლის და სიყვარულისაგან მოძულეებული არსება მარტო ხორცით კი არ ობლდება, არა, „სულსაც სტოვებს საწყლად, ობლად ამ ობლობის სამკურნალო ერთი მხოლოდ საფლავია. „სიყვარული წამ-ტკბილი და ხანგრძლივ მწარე“ მგონისთვის სამოთხის ძალია, ურომლისოდ სიცოცხლე ავია.

სიყვარული ერთგვარი მონებაა, მაგრამ ეს მონება არ დაამცირებს არავის არასოდეს. შვენების ღვთაებისაგან ჯაჭვით დაბმული ნეტარობს დაგაიძახის: „ვიშ, სიყვარულო! ჩემს გულსა, რა ტკბილი ჯაჭვით დაებო“. „სიყვარული არის სჯული, ტრფიალება—წმინდა ლოცვა, მოტრფიალთა საუბა-

რო არის დიდი აღსარება, მათი ხვევნა, მათი კოცნა, საიდუმლო ნეტარება“... აქ თუ გნებავთ პოეტი თვით ფიზიოლოგიურ მხარეს სიყვარულისას იდეალურის შუქით მოსავს, რაკი ბუნების საიდუმლოების გამომხატველად სახავს გარეგან, ხორციელ მხარეს გრძნობისას.

სიყვარული უძლეველი რამ ძალია, უკვდავი და სრული, რომელიც ბოლოს უამს სიტკბოების წამს ნალველ-ძმარად გარდაქცევა კაცს, სულს აწვეთებს შხამს და გულს მით უწვავს, „რომ მისგან მარად აწ მტეფარა“ და სიყვარულის დამკარგავს „ოცნება უქრება“, ვნება ეშხამება და სიცოცხლის გაქრობაც სანატრელად უხდება“. თუ სიყვარულისაგან გამოწვევული „ტანჯვა სიცოცხლის მომშხამველია, თვით სიყვარულიც „ყოველს ნეულობაზედ ძნელია, შეყვარებულთათვის ნათელიც კი ბნელია, აგრძნობინებს უცნაურს რალაცა ციურსა ძალსა, და ეს ბიჯი სიკვდილ-სიცოცხლის სწორად ჩასათვლელია, ან ავად და ან კარგად გარდაქმნის ერთი-ორად, იმისდა მიხედვით, თუ რა ღირსებისაა სატრფო საგანი, თუ შეხვდა ღირსეულ სათაყვანოს სიყვარული მას, „განუმტკიცებს გონებას, აუმაღლებს მით სულსა“. რაც ბუნებითად კარგი მასში მოიპოვება, აჰყვავდება, იხარებს, ვითა უმანკობა, „ვითა სხივი ცით მნათობის, გაანათებს ქვეყნად ბნელსა, ისე ესე სიყვარული განუქარვებს ჭირსა ძნელსა, სოლომონის სიბრძნეს მისცემს, სამსონისა ძლიერებას და გინდ

„შავი დღეც დაადგეს, არ მოაკლებს ნეტარებას“.
„მაგრამ თუ შეხვდა უღირსს, ზნეობითად დაცე-
მულს, ვაი იმის სიციოცხლეს, საფლავამდე დაშხა-
მულს“. ხანდისხან თ. აკაკი წერეთელს გრძნობა
სიყვარულისა იმ ხარისხამდის აჰყვას, ისეთ სამეფო
ტახტზედა სვამს და ისეთის შარავანდედით ამკობს,
რომ ბარათაშვილის გარდა ვერც ერთს ჩვენ ლი-
რიკოსს ვერ უკისრებია ესა. თუ ხორციელება სი-
ყვარულისა თ. აკაკის უნდა აღეწერა, როგორც
რეალისტს პოეტს, თქვენა ჰხედავთ, რომ ამ მხრით
იმდენ ძლიერებას კიდევ ვერ იჩენს, როგორსაც
აღექსანდრე ჭავჭავაძე, ხოლო როცა სიყვარულის
მაღალ მხარეს ეხება, უფრო ძლიერ ნიქს იჩენს
ჩვენი პოეტი და, თუ ვერ ბარათაშვილობს, ყოველ
შემთხვევაში გენიოსის პოეტის მაღალის შეხედულე-
ბის ღირსეული მემკვიდრედ ხდება, „შენ სიყვა-
რულო!—ამბობს აკაკი,—„ცისა და მიწის კავშირო
და შუამავალო, შენ, რომლის ერთ წამს, იმ
სანეტაროს, მზა ვარ, სიციოცხლე მთლად განაცვა-
ლო, შენ ვისაც **უგუნურთ უმეტესობა** (დააკვირ-
დით ამ სიტყვებს, თუ რომანტიკოსის მედიდურება
არ გამოსჭვრივს შიგა) ვერ გიგრძნობს, ვერც
გცნობს, მხოლოდ ცილს გწამებს“.

„და შენ მაგიერ შენის სახელით
„ის ილიარებს პირუტყვეულ წამებს,
„შენ და მხოლოდ შენ, ციურო ნიჭო,
„გამოუთქმელო კაცთა ენითა,

„შენგან მგოსანი ფრთებ შესხმული ვარ

„და მონავარდე აღმა-ფრენითა“.

დამერწმუნებით ამის შემდეგ, რომ სიღიადე და მშვენიერი სულიერი მხარე ამ დიდის გრძნობისა ჩვენს პოეტს საფსებით ჰქონია შეგნებული, თან ისიც უნდა დავუმატოთ, რომ მისთვის ყოველად შეუძლებელია ან ერთი წუთი ისეთის თავდავიწყებისა, რომ სიცოცხლის საგანი თვალ-წინ არ ედგას. მისთვის ყოველივეს იმდენად აქვს მნიშვნელობა, რამდენათაც იგი თავს ევლება მისის აზრისა და ფიქრის სამარადისო საგანს. თუ სატრფო უყვარს, რომელსაც საქვეყნოდ უცხადებს: „შემსკვალული ვარ მე სიყვარულით, მსურს გული მხოლოდ შენთვის ვაძგერო და გეტრფილო სულით და გულით—“ო, ეს იმიტომ, რომ ის არის ქალი, „ქეშმარიტების გრძნობით აღვსილი, რომ აასრულა მშობელის ვალი და გამოზარდა მამულის შვილი“.

„შენ გენაცვალოს კეკლუცი ყველაო, ეუბნება ასეთს სატრფოს მგოსანი, ოხერიც იყოს მათი მშვენება.

„მე შენ არ გეტრფი მშვენებისათვის,

„არც თითები გაქვს ბროლივით თლილი,

„მე ვიამბორებ ხელზედ მისათვის,

„რომ მაგით გეპყრა **მამულის შვილი,**

„შენ მკერდს ვემთხვიო, მაქვს მე სურვილი,

„თეთრი რომ არის, მისთვის კი არა,

„არა... მისთვის, რომ **მამულის-შვილი,**

„ქეშმარიტ დედას მაგ გულში გეპყრა“.

მგოსნისათვის ჩაღის ფასადაც არა ღირს ქალის მშვენება, თუ გინდა იგი იყოს „თვით სარკე ხელოვნებისა, შემკული გარეგნობითა“, რომელიც „თვალსა სჭრის და გულს იტაცებს ანდამატურის ძალით“ — ასეთს ქმნილებას პოეტი მაინც ვერა სცემს თაყვანსა, „მიტომ რომ მისსა მშვენებას აკლია გვირგვინ-ბეჭედი, აწმყოში სულის ჩამდგემლი და მომოვალში იმედი — ეს არის ნერგი ოცნების, ღრმად გულში ჩამარხულისა **სახის აღმგზნები ბეჭედი სამშობლოს სიყვარულისა**“

ეს აზრი და გრძნობა ისე აქვს გამჯდარი ძვალ-რბილში ჩვენს მგოსანს, რომ თვით უძლიერესის წამები ტრფობისა გარეშე ამ ფიქრისა ვერ წარმოუდგენია, როცა იგი სატრფოს იწვევს: „უდაბურსა უცხო მხარეს გადავფრინდეთო, იქ შევეტკბოთ ორთავ მყუდროთ, მტრედებივით დავიბუდოთ **რომ სიამით, მარტოდ მარტო ნეტარებით** განვლიდეთ დროთო, მაშინ ერთის გულის თქმითა, შეთანახმებით და ლოცვითა ღმერთს ვავედროთ, საქართველო იცავს ისე, როგორც ცვიდაო“.

ამაზედ უფრო შორს წასვლა აღარ შეიძლება ერთის რისამე აჩემებასა და დაჟინებაში. სამშობლოს სიყვარული, ეს ის წერტილია რომელიც რადიუსებით შეერთებულია თ. აკაკი წერეთლისა, პოეზიის ყოველ ანბანთან და სტრიქონთან; ეს ის მზე არის, ის პლანეტა, რომელსაც გარს ახვევია მთელი დაუშრეტელი წყარო მისი ლექსთა წყობისა; ეს ის კანდელია, რომელიც ანათებს არა თუ მთელს ნაწარმოებს თ.

აკაკისას, არამედ იმის ნაწარმოების წყალობით მთელს არე-მარეს ჩვენის ღარიბის ლიტერატურისას; ეს ის ვარსკვლავია, რომელიც დღე და ღამე თვალწინ უდგა პოეტს; ეს ის უხილავი ანგელოზია, გინდა ნაზი ღმერთა პოეზიისა, რომელიც ჩასჩურჩულებდა პოეტს ღვთიურ სიტყვებს მისის ლექსებისას; ეს ის საღმრთო ჩანგია, რომელსაც უხილავი რამ ძალა უწყობდა სიმებს, და რომლის ჰანგებზედ აყოლებდა მგოსანი ჩვენის ლიტერატურის დამამშვენებელს გალობას, კვნესით და გოდებით აღსავსეს, ქებათ-ქებას საყვარელის სამშობლოსადმი, რომლის მწუხარე და სევდიანი კილო და თანაც იმედითა და სასოებით ღსავსე ჰანგი სამარადისო მშვენებად შეიქმნა ქართულის პოეზიისა.

კაცთა შორის დამოკიდებულება იმდენზედ ეინტერესება ჩვენს პოეტს, რამდენადაც იგი გამომხატველია „სულთან გულის გადამბმელის ძალის“, რომელიც ყოველთვის თვალწინ უდგამს ქართველს ფერ-მიხდილ საქართველოს, **ბუნებასა** და კაცს შორის დამოკიდებულებაც ამავე საზომით იზომება. რამდენათაც ბუნების სურათი აღმძვრელია ეროვნულის გრძნობისა და რამდენადაც იგი სამშობლოს ბედის სიმბოლოა, მხოლოდ იმდენზედ არის საინტერესო. აი თუ გნებავთ საქართველოს ისტორია ამგვარად აღწერილი.

„მზე ჩაესვენა ბრწყინვალე ქართლის
„და მან დაჩრდილა მით არე-მარე,
„დაბნელდა... მაგრამ მაინც მის ბედზედ

„ბოლოს გამოჩნდა შუქ-მტენი მთვარე.

„ლაქვარდ ცაზედა წყნარად მცურავი

„პირ-ბადრი, ნაზი, პირ-მომცინარე,

„და მას თან ახლდა მისი თან-მსრბოლი

„ერთი ვარსკვლავი მოსხვივ-კისკარე,

„მაგრამ ამ დროსაც მოულოდნელად

„აღმოტყდა სუსხით რისხვის გრიგალი,

„აღმოსავალით გადმოიტანა

„შავი ღრუბელი დიდი, დიდ-ძალი.

„ცა-მოწმენდილი, ლაქვარდოვანი

„დაიფარა და დაბნელდა არე!

„ვით გველეშაპმა მზეთ უნახავი,

„ისე ჩაყლაპა ღრუბელმა მთვარე“.

და ამ სურათს თვითვე აგვიხსნის მგოსანი:

„აი სურათი ქართლის ბედისა, როდესაც განქრამისი თამარი“.

მთელი ბუნებაც საქართველოსი მისი წამების უტყუარი მოწამეა და ან კი როგორ აუაროს გვერდით პოეტმა ყოველ ბიჯზედ თვალში წამოჩხირებული ფაქტს:

„მთანი და კლდენი სისხლს უჩვენებენ,

„ქვესკნელი საფლავს და ძვლებს გამხმართა,

„რომელნიც ანდერძს მოგვაგონებენ

„მსხვერპლად შეწირულთ ჩვენ წინაპართა.“

ბუნების სანახაობა თითქო ჩვენის ბედის სურათიაო.

„აი ძდინარე აქაფებული, ქვე მიაქანებს ასწლოვან ხეთა, მალ-მალ ტალღით სცემს განრისხე-

ბული და სურს გაგლეჯა კლდოვანთ კიდეთა, რომ სწრაფ მორეცხოს მან სისხლი ძველი, მის კიდებზედ გადათხეული, **მაგრამ კიდეთა შეუკრეს ხელი და მისგამო აღელვებული**“. განა თუ ეს სურათი არ არის იმავე ლეჩაქ მოხდილის და ფეხშიშველის ნესტან დარეჯანისა, ქაჯთაგან ტყვედ ქმნილისა, ხოლო სხვა გვარად დახატული კი. მაგრამ, აქ ცოტას შევსცდი, ეს არის **სასურველი სურათი** და არა სურათი ნამდვილი. სინამდვილე კი სხვას გვეუბნება: ტურფა, ცხრა კლიტულში ჩაკეტილი, სრულიათაც არა ჰგავს მდინარეს, რომელიც მისგანაა აღელვებული, რომ კიდეთა შეუკრეს ხელი, წინააღმდეგ, რამდენად უფრო ძლიერად უჭერს ხელს, იმდენზედ უფრო მოსვენებითა გრძნობს თავის თავს, იმდენზედ უფრო განცხრომილია და დამშვიდებული. ამიტომაც ესაა სურათი პოეტის ოცნებაში ჩასახულის საგნისა და არა უტყუარის რამ ნამდვილისა.

პოეტს ბუნება თავისს თანამოაფხრედ მიაჩნია, მისის ფიქრისა და აზრის სრულ მეგობრად, ისე როგორც ჩანგი და ზურნა მიაჩნია მისის სევდისა და კვნესის გამომსახველად: ბუნებას თითქო ესმოდეს მგონის კვნესა და გოდება, თითქო ისიც ლეჩაქ-მოხდილის სატრფოს სიყვარულით იყოს გაგიჟებული, თითქო მასაც შეეძლოს ჰყავდეს ასეთი სატრფო და ამ სატრფოს ნესტან დარეჯანი ერქვას, ბუნებას აი რა დიდი საქმე უკისრია; „თუ გნებავთ გაარჩიოთ წმინდა ბრე წინაპრების და მტრების

ბილწი მტვერი,“ თვალ-ყური ადევნეთ, თვით ბუნებას განუსაზღვრავს ესა: „იქ ეკალი ამოდის, სადაც მტერი მარხია, და სადაც ჩვენმა ძველმა წმინდა სისხლი დაჰღვარა, აქ მოდის ყვავილები და ზოგანც ვარდის ხეა“.

ბუნება კიდევ უფრო სიცხოვლესა და გრძობიერებას იჩენს, კიდევ მეტად განსულიერებულა და განხორციელებული პოეტის ხელში, როცა „გულში იხუტებს საშვილიშვილო სამარეს, მამა დავითსა ავედრებს, აბარებს ქვეყნის მოყვარეს, მთა-წმინდა ჩაფიქრებულა, შეჰყურებს ცისკრის ვარსკვლავსა, მნათობი სხივებს მალლით ჰფენს თავდადებულის საფლავსა. დადუმებულა მთა-წმინდა, ისმენს დუღუნსა მტკვრისასა, მდინარე ნანას უმღერის რაინდსა ურჩსა მტრისასა“. თქვენ კარგად იცით ვისი საფლავია ეს დიდებული განძი დღეინდელის საქართველოსა*) და აწ თქვენთვის ადვილი მისახვედრია, რომ დაულალავი მგოსანი თავის სამშობლოსა ერთს სურვილს, ერთს თხოვნას უცხადებს ქვეყანასა და ბუნებას, იმ ბუნებას, რომელიც ასეთს შეგობრობას უწევს მას, ასე უჭერს მხარს. ეს თხოვნა დიდი არ არის, პოეტის თქმის არ იყოს: „ღედაშვილობამ ბევრს არ გთხოვ, შენს მიწას მიმაბარეო, ცა-ფირუზ, ხმელეთ ზურმუხტო, ჩემო სამშობლო მხარეო!“ და ვინ იცის საიდუმლოება ბუ-

*) აქ სახეში გვქონდა დიმიტრი ყიფიანი. მას შემდეგ ამ საფლავს მეორე საფლავი მიემატა, რომელმაც ეს ადგილი სამარადისო სათაყვანო ადგილად განადა ქართველის ერისათვის.

ნების მოვლენათა, ვინ იცის დაფარული კავშირი მოვლენათა, ვინ იცის იქნება ეს სამშობლო მიწაც კმაყოფილი იქნეს და ბედნიერის ისეთის მგოსნის დასაკუთრებით, რომელმაც შეიძლება უსულო ბუნების ფიქრებიც კი სავსებით შეიგნო.

როგორც სიყვარულს, ისე ბუნებასაც პოეტის მხოლოდ მაშინ აქვს მნიშვნელობა, თუ იგი დიადის საგნის მოტრფიალეა, ნიადაგ მაზედ ფიქრებით აღსავსე, თორემ სხვა სულ ერთია მგოსნისთვის და „ბუნება გაზაფხულზედ საპატარძლოდ მორთულია და ჰფეთქს მისი ძალი, ზამთრით გამოღვიძებული, რაც კი ქვეყნად გაჩენილა უენოა, თუ აქვს ენა, სულიერს, თუ უსულოსა საზოგადო ჰქონდესთ ლხენა“.

პოეტის გაზაფხული თუ არ მოსულა ჯერაც კიდევ, არას დასდევს, „თუნდ ხმელეთიც აბიბინდეს და აპყვავდეს კიდის კიდე“. შესაძლოა ბუნების სიმშვენიერეში მგრძნობიერმა მგოსანმა დაინახოს, რომ „ქვეყნიერად გადმოსულა სასუფეველით სიყვარული, იწვევს ყოველ სულიერსა, რომ მიჰმადლოს სიხარული, ცა და დედამიწას შეამყარებს ეს ქორწილი“—ეს მისთვის რა ხელ საყრელია?—მხოლოდ მას ერთს ამ ფერხულში არა აქვს წილი, „სანამ მისი საყვარელი ქაჯებსა ჰყავთ ცხრაკლიტულში, ვინ აღირსებს სასუფეველს, ჯოჯოხეთი უძევს გულში.“

სიყვარულის გრძნობის არ იყოს, თ. აკაკი წერეთელმა მშვენიერად იცის კავშირი ბუნებისა და ადამიანის შორის, გამოუცდია მისი გავლენა ადამიანზედ. „ბუნება მისთვის შემოქმედების სარ-

კეა, და ნეტავ თუ იყოს ქმნილება, სქვრეტდეს და არ გრძნოს მან ნეტარება“. მასაც უგრძენია სიმწარე სულით მარტოობისა და ხშირად მიუმართავს ბუნებისათვის, როცა მის საბრალოდ გულს უგრძენია საჭიროება გრძნობის გამოთქმისა, მქირდავი კაცის თვალისათვის ზურგი შეუქცევია, მარტოობა ამოურჩევია „და მთა, კლდე, ტბები, მდინარე, ველი, მიწა და ქვანი გაუხდია მისის კენესის მოწმედ“, უგრძენია რა ტვირთი დაფარულის ტანჯვისა, მისი ვისთვისმე გაზიარება მოუწადინებია და უსულოდ საგანისათვის შეჩვილება გადაუწყვეტია, ეგებ მათ მაინც იგრძნონ მისი სიმწარე. ბედს მისთვის ერთი მხოლოდ ბუნება „დაუნიშნავს მუდამ-ნუგეზად“, ჩვეულებრივად სტკბება ბუნებით და გაიხარებს „ქვეყნად ყურს უგდებს ტკბილი ბუნება და ზეციით ეშხით დანათის მთვარე და სევდისაგან გარე მოდებულს ბნელს გაუნათლებს მას საღმრთოდ ელვა!“ ამგვარი გამეგობრება ბუნებისა ჩვენთვის ნაცნობია, ბარათაშვილიც ხომ დამაუიქვრელ, ვერან, უდაბურ მთაწმინდას მიჰმართავდა ხოლმე კაცთა უგულობით დევნილი და მტკვრის დუდუნს დაეკითხებოდა თავისის ქვეყნის ისტორიას. ჩვენი პოეტიც ნუგეზსა და იმედს ჰხედავს ბუნებაში, ხანდისხან ის წმინდა პანტიესტურ ექსტაზში მოდის, როცა ტკბილ ნეტარებით შეზავებული სანახავობა ბუნებისა „სალამოს ხანზედ სამოთხისაკენ იტაცებს გულსა, რომ საიდუმლო სასიქადულო კაცსაც ბუნების შეატყობინოს და სადაც ჭკუა სცდება და

სტყუა, იქ მარტო მხოლოდ გულს აგრძნობინოს“, მაშინ პოეტი გრძნობს, „რომ არის ზეცა აღვსილი რაღაცა ძალით საგზნობით და ეს ქვეყანა, ყოველგნით ყველგან თავს უხრის შემქმნელს მადლით საგრძნობით“. მაშინ ბუნება ხორც შესხმულ არსებად წარმოუდგება, „დახეთ ამ თვარეს, სხივ მომფინარეს თითქოს ტკბილ სევდით ივსებსო გულსა, მოკაშკაშენი, მოჭიკჭიკენი, ვარსკვლავნი ირგვლივ აბმენ ფერხულსა, ძალთა დიდება, შექმნათა ქება არს საიდუმლო მათი სიმღერა! ქვეყნით ბუნება, ბანს ეუბნება და ეს ბანია მის გულის ძგერა, ყვა-ვილთა ენა, არს სუნნელთ ფშვენა, საგალობელად აღმა კმეული, წყალთა ჩქრიალი, ფოთოლთ შრი-ალი ბალახთ ბიბინი რაღაც გრძნეული, ბუნების მაყრულს, საქორწინოდ სრულს ეკავშირება, ზე ემატება და ეხლა ის გრძნობს საიდუმლოდ სცნობს, რომ არის კაცში ღვთისა. ხატება!“ ასეთის პოე-ტურის ფილოსოფიით და ფილოსოფიურის პოეზიით არის აღსავსე აკაკი წერეთლის შეხედულება. ბუნე-ბაზედ, მაგრამ არა მარტო ლირიული მხარე დაგვი-ხატა მან ბუნებისა, ე. ი. არა მარტო ბუნების მოვლენათა წინაგანის კავშირის გამოფენა იღვა თავს, არამედ გარეგანი ბუნების მშვენიერი სურათებიც მოგვცა. ასეთია არის შეშანიშნავი ადგილი „თორ-ნიკე ერისთავიდან“ ბრძოლის წინ დილის აღწერა:

„ვითა ეთერი მზეთ-უნახავი,

„საყვარლის მლოდე, თრთის და კანკალებს

„სახეს ვარდის ფრად იღებავს გრძნობით
„და იელვარებს სურვილით თვალებს,
„ისე განთიადს ცისკრის ვარსკვლავი
„ლაქვარდ ცაზედა კაშკაშით თრთოდა
„და ფერ მიხდილად ნათელ-ძლიერი
„მზისა ამოსვლას ეშხით შეტრფოდა.
„თითქოს ქვეყანაც, მით მოხიბლული
„გამსკვალულიყო მისის თანგრძნობით
„და უგალობდა „ციურ-ნანიანას“
„საიდუმლო და უცნაურ-გზნობით.
„სუნნელთა მფენი დილის ნიავი,
„ბელახთ ბიბინი, ფოთოლთ შრიალი
„ბანსა აძლევდნენ ღვთიურს ნანიანას
„და ათანხმებდა მათ ძალთა-ძალი.
„ციურის ნიქის მისაღებელად
„ვარდმა კოკობმა თავი ახარა;
„ცრემლად დაეცა გულზედ მანანა
„ააელაერა და გაახარა!..
„თურმე ბუღბულიც ამას უცდიდა:
„თავისებურად იწყო მან სტვენა,
„თითქოს უნდოდა მით მოეტანა
„ცოდვილ-ქვეყნისთვის კურთხევა ზენა.
„მაგრამ ამა დროს საზარელის ხმით
„უცბად რალაცამ დაიგრიალა
„და მით სიხარბემ ჯოჯოხეთისამ
„გამოიჩინა ბოროტი ძალა.
„შეიქმნა ბუკის, საყვირის ცემა,
„ასტყდა კიჭყინა ზურნის საზარი...“

„აჰა თენდება და ემზადება

„სისხლის სათხევლად ორივე ჯარი“.

პოეტმა ბუნებასთან კავშირი ადამიანისა საუცხოვოდ და სავსებით დაგვიხატა. ხოლო ისეთის მშვენიერის ლექსით დაგვისურათა ბუნების ძლევამოსილი გავლენა სიყვარულის გრძნობაზედ, უკეთესის წარმოდგენა ძნელიც არის. გულ-დათუთქულ საყვარლის საფლავის მაძებარს „ვარდი ნიშნად თანგრძნობისა თავ-დანრით შეეგება და ცვარ მარგალიტი ციური დაბლა ცრემლებად დაყარა; სულ განაბულმა ბულბულმა შეიფრთქიალა, ყვავილს ნისკარტი შეახო, ჩაიკვნეს ჩაიჭიკჭიკა, თითქოს თქვა „ღიახ, ღიახო“ — მოციმციმე ვარსკვლავმა სხივები გადმოაყარა და იმ დროს ყურში ჩურჩულით ნიავმა გაახარა“. ამგვარად მისი სიყვარულის თანამგრძნობი, მისის გრძობის ეხო თვით ბუნება შეიქმნა; ცადედა-მიწა და პირუტყენი: „სამათ დაშლილა ის ერთი ვარსკვლავათ, ბულბულ ვარდათო“ და იმ დღიდან ტრფობის ქურუმი მგოსანი

„ბულბულს ყურს უგდებს, ვარდს ყნოსავს,

„ვარსკვლავს შეჭყურებს ლხენითა

„და რასაცა გრძნობს ის იმ დროს,

„ვერ გამოუთქვამთ ენითა“.

ამგვარად დაარსდა საუკუნო კავშირი მგოსანსა და ბუნებას შორის, მათ შორის მეგობრობის ხიდი გაიდვა და, ვინ იცის, იქნებ ეს სამად დაშლილი სიყვარული იგივე მისი სამარადისო სატრფოსადმი გრძნობაა, რომელსაც ყოველი ნაბიჯის გადადგმა-

ზე აგონებს ცაზედ ვარსკვლავი, ირგვლივ ტყე
ბუჩქნი და ვარდი მისის მიჯნურის ბუღბუღით;
თვალს მოციმციმე ვარსკვლავი აგონებს სატრფოს,
ქაჯებისაგან მოტაცებულს, მის ყნოსვას ვარდი და
ია აღვიძებს და იმავე სატრფოსაკენ მიახედვინებს,
ხოლო მის სმენას ბუღბუღი ატკობს და ჩასძახის
ზეციურ ჰანგებს, მოძმეთა გასაღვიძებლად.

სიყვარული, ბუნებასთან კავშირი და სიკვდილ-
სიციოცხლე—აი დიდი საგნები, რომელსაც ეხება
მსოფლიო ღირიკა და ქართული ღირიული ღი-
ტერატურაც აღსავსეა მაღალ ნიჭიერ და დიდებუ-
ლი ლექსებით, რომელთაც აქვს შინაარსად ბუნე-
ბისა და სიყვარულის გამოხატვა. მაგრამ სიკვდილ-
სიციოცხლე კი ნაკლებ იპყრობდა ქართველ მგო-
სანთა ყურადღებას. არც ჭავჭავაძეები, არც ორ-
ბელიანები, არც ერისთავები არ შეხებიან ღრმად
ამ საგანს. ეს კიდევ არაფერი. ქართველის ერის
სულის კაენის გენიოსი ბარათაშვილის ყურადღე-
ზასაც კი არ იქცევდა ეს მძიმე საგანი, მხოლოდ
ერთხელ, ისიც წერილში და კიდევ მეტი რუსულ
ენაზედ—აღვიწერა საიდუმლო სევდა სიკვდილის
სიმბოლოს სასაფლაოისა, თორემ ლექსში ერთი სიტ-
ყვაც არ უთქვამს. გასაოცარია, რატომ იზიდავდა
ასე სუსტად ეს საგანი კმუნვით აღსავსე ჩვენ მგო-
სნებს, რომელთაც ყოველივე ხელს უწყობდათ სიკვ-
დილზედ ეფიქრათ, სიციოცხლე დაეგმოთ და სიკვდილს
მიგეგებოდნენ როგორც დამხსნელ ძალას. მეშინია
თქმა, მაგრამ არ შევცდები თუ ვიტყვი, რომ ეს

არის ბრალი მისი, რომ ქართველები მეტად ნაკლები ფილოსოფოსები ვართ, ძალიან გვაკლია სიღრმე ბუნებისა ამიტომაც გვერდს უვლის ჩვენი ლიტერატურა თვით უდიდესსა და უმძიმეს საგანს პოეზიისას, რომელიც უცხოელ ლირიკოსთ ყოველ მხრივ აქვთ დახატული.

არც თ. აკაკი წერეთლის ჩანგს მოუცლია სიკვდილ-სიცოცხლის საიდუმლოების აღსანიშნავად, ამ მოვლენისაგან აღმძვრელის გრძნობების გამოსახატავად. მისთვის როგორც ყოველივეს ამ ქვეყნად სიკვდილსა და სიცოცხლეს მნიშვნელობა აქვს პოეტის მთავარის აზრის მიხედულებით. სიცოცხლე იმდენად მიაჩნია საჭიროდ, რამდენათაც იგი ემსახურება სამშობლოს. სამშობლოსთვის თავგანწირულის მგონის სიცოცხლეს იგი ხატის წინ ანთებულ სანთელს ადარებს.

„ის საიდუმლო პარპალით

„ბნელს ფანტავს თვისი ნათელით.

„მყუდროდ, უხმოდ და უძრავად

„ღნება, ვით მსხვერპლი დიადი,

„რომ მადლით გაასპეტაკოს

„თვალ-უწდომელი წვლიადი!

„მისჩერებივარ ამ დიდ ძალს

„მწარ-ტკბილად ჩაფიქრებული

„მეცა უსიტყვოდ, უძრავად,

„ცის სვეტად გაქვავებული

„რალაც უცნაურ ერთობას

„ვხედავ სანთელს და ჩემ შუა

„მხოლოდ ვგრძნობ... თვარა ვერ სწვდება;
„ჩემი ჭკუა და გონება;
„სანთელი მგოსნის ხორცია
„სიცოცხლე მოკლე პატრუქი,
„ნათელი—ჭკუა გონება
„იმათვან გამონაშუქი.
„ჩემი ხატია სამშობლო,
„სახატე—მთელი ქვეყანა
„და რომ ვიწოდე, ვდნებოდე
„არ შემიძლია მეც განა?
„კი. მაგრამ,— (განაგრძნობს სვედა, მორეული პოეტი)
მნათე არსად სჩანს,
ჩემთან მომტანი „ცეცხლისა,
ის მოციქული მომავლის
მსგავსი ჭიკჭიკა მერცხლისა.“

ყოველივე განმარტება ამ ღვთივ მშვენიერის ლექსისა მეტია, თქვენ ნათლათ ჰხედავთ აქ სიწრფელესა და სიდიადეს მაღალის გრძნობისათვის თავგანწირულებისას.

სიკვდილი თ. აკაკი წერეთელს მიაჩნია რაღაც არა სანატრელად და ორ კირში ერთის არჩევას ამჯობინებს; მხოლოდ დღე ნიადგ იმას იმეორებს „სჯობს სიცოცხლესა ნაზრახსა, სიკვდილი სახელოვანია“ და იმაზედ კი თავის დღეში არ დაფიქრებულა პოეტი, თუ სიკვდილის წინაშე ან სახელოვანი სიცოცხლე რა არის და რა ფასი აქვს. გაბიაბრუებულსა და მოტყუებულ სატრფოს ლეჩაქ-მოხდილს, გაშიშვლებულს და ფეხით გათე-

ლილს ეუბნება: იცი მე რას გირჩევ,

„ვით სნეულსა-და ავადმყოფს?

„თუ ორ ჰირში ერთს აირჩევ,

„გარყვნას ისევ სიკვდილი სჯობს“.

საფლავისკენ თუ მიისწრაფვის, იმიტომ, რომ „შავ საფლავამდის მტრობა ველარ ჩაჰყვება ძალ-მიხდილს მკვდარსა და მცილებელთა შავნი საქმენი ფერს ვერ უცვლიან თეთრსა სუდარსა“. სიკვდილი განსვენებაა „გრძნობათაგან“, რადგან საუკუნო ძილით განსვენებული ვეღარასა გრძნობს. ამიტომაც თუ პოეტი „საფლავისაკენ მიეწურება“, იმიტომ იქ „იხილავს ის განსვენებას, **უგრძნობლობითა** იმ **უმწარ-ტკბილით**, ბოლოს მოუღებს რა მოთმინებას საუკუნოსა უფსკრულის ძილით“. ნაღვლიან მგოსანს, რომელსაც შავბედი ეწვია და ფრთებ დაკვეცილმა ოცნებამ მთლად წაუწყმიდა იმედი და სიცოცხლე გაუმწარა, ასე ურჩევს გონება:

„დააცხრე გულის ვნებაო,

„სიცოცხლე არის მონება

„სიკვდილი განსვენებაო“.

თ. აკაკი წერეთელმა პოეტი ფუტკარს შეადარა ბზულია მოუსვენარსა, რომელიც „დაბზუა, დაფრინავს, ქვეყანას თაფლოუკს უმზადებს და სანთელს უნთებს ზენასა, და ვინც ხელს უშლის შრომასა, იმის დროზედ კბენასაც არ იშლისწ. არც თ. აკაკი წერეთლის მუზას მოუშლია დროზედ კბენა ხელის შემშლელისა. თ. აკაკი წერეთლის სატირაც,

როგორც რეალური, ბევრად განირჩევა რომანტიულისა და კლასიკურის სატირისაგან. თუ კლასიკური სატირა სასაციოდ ხდიდა საზოგადო ნაკლულევანებას კაცისას (სიძუნწეს, სიმხდალეს, სიბორბოტეს და სხვა) და რომანტიკოსებს თავიანთი კბენის ღირსად მარტო ბორბოტ სულები და ღმერთები მიაჩნდათ, თ. აკაკი წერეთელი უფრო მდაბიურ საგნებს ეხება. უმეტესი ნაწილი მისი სატირისა პირადობას ეხება და ხშირად მეტად რიგიან პირადობასაც. ამგვარი სატირა, უნდა ვსთქვათ, თ. აკაკის სუსტი მხარეა. მისი „კბენის“ მსხვერპლნი გამხდარან ისეთნი, რომელითაც თავისდღეში მისი შრომისათვის ხელი არ შეუშლიათ. საკმაო გააჯავროს პოეტი ვინმემ, ბრალია თუ უბრალო იგი, რომ პოეტმა თავისი შხამიანი ისარი მომართოს სხვას გარდა ამ შემთხვევაში იგი ისეთს დამნაშავეობასაც კი ჩადის, რომ თავისს დიდებულ თანამეკალმესაც არ დაინდობს ხოლმე. და ამისათვის მის სატირას უფრო ხშირად კერძო პირადობა აქვს ხოლმე, რომელთა მცირე სიბორბოტეს არავითარი დიდი მნიშვნელობა არ აქვს ცხოვრებისთვის და ამიტომაც თ. აკაკი სატირას მარტო დროებითი ხასიათი ჰქონდა და აქვს და მართლაც უკომენტოროდ ძნელი გასაგებიც არის. სწორედ ეს დარგი მწერლობისა უნდა ჰქონდეს თ. აკაკის სახეში, როცა ერთ ადგილს სწერს: „უმეტეს ჩემ ნაწყარს დღეს იმდენათ დაკარგული აქვს მნიშვნელობა, რამდენათაც დრო და ჟამი იცვალა და მხოლოდ მაშინ

იგულისხმება, როცა მოვიხსენიებთ იმ გარემოებას, რასაც გამოუწვევია ჩემი მხრით რომელიმე გვარი მწერლობა“-ო. თუ აქ თავისი პუბლიცისტური და სატირიული ლიტერატურა ჰქონდა მხედველობაში თ. აკაკის, სრული ჭეშმარიტებაა სწორედ. მაგრამ ამ დარგშიაც მოიპოვება ერთგვარი ლექსები რომელშიაც თ. აკაკიმ მისი ნიჭის საუკეთესო მხარე გამოიჩინა. ეს გახლავსთ მისი არაკები. მართალია, როგორც საზოგადოდ, ისე მისი არაკებიც გადმოკეთებულია, მაგრამ აქ სწორედ გადმოკეთება ნიშნავს გადმოქართულებას. ეზოპის, ლაჟონტენის და კრილოვის არაკების შინაარსი ნამდვილის ქართულის მოტივებით აქვს გადმოცემული და სწორედ დიდის ხელოვნებითაც, (მაგ. „დემიანოვა უზა“ — ჰირვეული თამადა აკაკისა). არაკებშიაც სწორეთ იმათ უნდა დავუთმოთ უპირველესი ადგილი, რომელიც პოეტის მთავარ აზრს ეხება. ამათში კი შედეგად „ალექსი“ უნდა ჩაითვალოს და რომლის ეგრეთ წოდებული, მორალი ეს უნდა იყოს: „მელა კუდურა და მასთან მურა, რომლებიც წელან მეგობრათ სწამდა, მრისხანე ძალით, თვალის ბრიალით, უღრენდნენ და თანც ილესდენ კბილებს! დამაშინ ცხვარმა, შიშით შემკრთალმა, ცრემლით ურჩია საბრალო შეილებს: „აწ კი გვიმართებს, ამ მინდვრებს და მთებს გამოვეთხოვოთ—მონა ვართ მელის.... გვაწვეს ღვთის რისხვა, **სანამ აწ ჩვენ სხვა არ გამოგვიხსნის და არ გვიშველის...** ვმონოთ ჯერ შევბედს, ნუ ვკარგავთ იმედს: სოფელი

ბრუნავს აღმა და დაღმა. რომელმაც ჩვენა არ მოგვასვენა — ეგებ დაგლიჯოს მელაც იმ ძაღლიმა და ჩვენც მაშინა... ჩუ! შემაშინა რაღაც ჩვენებამ, ამბობს „ფრთხილადაო! ჯერ მსხვერპლი უნდა, უმანკო წმინდა, განსაწმენდელი შვილის-შვილადა. ეს რა წარმოთქვა, ყელს შეიბა ქვა ნიშნათ მონების... დადუმდა ცხვარი ძირს თავ დახრილი იწყობტირილი... დღესაც არ თქრება იმას ცრემლთ-ღვარი, იმ არე მარეს, ჩაგრულ მწუხარეს გულ მოსაკლავათ რწყავს ის ცრემლთ ღვარი... და რომ შეაშროს ის ცრემლი ერთ ღროს, მისთანა გმირი ჯერ არსად არი“.

ამით ვათავებთ ჩვენ თ. აკაკი წერეთელის პოეზიის შესახებ ბაასს. ჩვენ არ ვეხებით არც მის პროზას, არც მის პოემებს, არც მის დრამატიულ ნაწარმოებებს, ჯერ ერთი იმიტომ, რომ ჩვენის წერილის უმთავრესი საგანი სალირიკო ლექსებია და მეორეც იმიტომ, რომ პოეტის ნიჭი, რომელმაც შეჰქმნა დიდებული ნაშთი და ღრმა კვალი გაატარა ჩვენს ცხოვრებაში, სწორედ ამ ლექსებში გამოიხატა სავსებით, მისი ისტორიული პოემა „თორნიკე ერისთავი“, „ბაგრატი“, დრამა „თამარ ცბიერი“ და „პატარა კახი“, მისი „ბაში-აჩუკი“ ერთისა და იმავე აზრით აღსავსენი, სულ სამშობლო ისტორიის იდეალიზაციაა და ამ მხრით იგინი ნამდვილ რომანტიული ნაწარმოებნი, არიან და მარტო პოეტის პირადის შეხედულების გამომსახველი. ეს პოემები და დრამები გვარწმუნებენ, რომ ძველ

საქართველოს მზეზედ არც ერთი შავი წინწყალიც არ ყოფილა, ყველანი მხნენი იყვნენ, გულადნი, მამაცნი, ყოველის სიკეთითა და მშვენებითა აღსავსენი. ბერი ბერობას არ კადრულობს, პოლიტიკური მოღვაწეა და თავ-განწირული მოწამე, მეფე ისე ადვილად სწირავს თავს გვირგვინს თან ერთად თავისს თავს და სკრიპტრასთან ერთად სულს სამშობლოსთვის, თითქო ფლავის ჭამა გადაეწყვიტოს. ზნე დაცემული დედოფალი, ვნებათა ღელვის უძირო ზღვა, თვალის დახამხამებაში იცვლება ანგელოზად და სწირავს არა თუ თავის ვნებას, თავისს სიცოცხლესაც შეურაცხყოფელ სატრფო მგოსანს და მისის აზრის განხორციელებას შველის. ომში ყოველთვის ერთი ქართველი ათასზედ იმარჯვებს, სიბრძნეში და ომის ტაქტიკაში ქართველები სჯობნიან. ეს ყველა გაზვიადებული და პოეტის ოცნებით შეფერადებული წარმოდგენაა სინამდვილისა. თქმა არ უნდა, დიდი გმირულ სული უნდა სდგმოდა იმ ერს, რომელმაც ამდენ აოხრებას კიდევ გაუძლო, მაგრამ ისიც მართალია, რომ თუ დიდ გმირებს გვერდით დიდი სულით დაცემულები არა ჰყოლოდა, ჩვენის ბედის ჩარხი სხვა რიგად დატრიალდებოდა.

მე მგონია აკაკიზე რისამე მთქმელს და ამ ნათქვამის გამგონესაც თავში უტრიალებს ერთი აზრი, ეს აკაკისა და ილიას შედარება. ეს სურვილი სრულიად სამართლიანია და კანონიერი. ორი დიდი მწერალი, წარმომადგენელი ჩვენის ტურფა

მხრის ორი საუკეთესო კუთხის (იმერეთისა და კახეთისა) ძალა-უნებურად აღვიძრავს სურვილს შედარებისას და რაკ შედარება იქნება, ადამიანის აზრად მოუვა, რომელი მათგანი სჯობია ან უმალ-ლესად სდგასო*). მაგრამ ამ საკითხზედ პასუხის გადაჭრით მიეცემა ყოვლად შეუძლებელია.

ხშირად შემიდარებია ხოლმე ქართლისა და იმერეთის ბუნება. კორტოხის იქით მწირი ბუნებაა, გაწლილი ველი, ერთფერი და ერთგვარი, ირგვლივ მთები და გორაკები გაცრცვნილი და ქვა-კლდით: აღსავსე, შუაში მდორე და მღვრივე: „მრავალ ღროის უტყვი მოწამე“ მტკვარი „მიბუტბუტებს“, იქა-აქ ციხე ქალაქთა ნანგრევი მოსჩანს, ცა როგორადაც გახუნებულის ფერის არის, იმერეთის დაგვარდა ცასთან შედარებით, მწვანეს როგორადაც გადამწვარის, გამხარის ფერი ადევს. მაგრამ ყოველივე ეს თქვენში ღრმასა და აღმოუფხვრელ წარუხოცველ შთაბეჭდილებას იწვევს, თქვენი გული სევდითა და ვარამით ივსება, თქვენის თვალის წინ იშლება სურათი ჩვენის ტანჯულის სამშობლოსა, თქვენი თვალი თითქო აგრე ხედავს ათასგვარის ხალხის ჯარს, რომელსაც თავისი ძლევა-ამოსილი მსვლელობა აღუსრულებიხ საქართველოზედ და თავისი მტრობისა და გამარჯვებისა სამარადისო კვალი ცეცხლითა და მახვილით აღუნიშნავს ჩვენის.

*) ჩვენ სახეში გვაქვს მა ორ მწერალთა მხოლოდ სალირიკო ლექსების შედარება და არა მათის საზოგადო ლიტერატურულის მოდვაწეობისა და მნიშვნელობისა. (ამის გამო იხილეთ ჩვენი ეტ. ქართ. ლიტ. წერ. IV თ. ილ. ქაუკაძე).

სამშობლოს ავანგარდის გულ-მკერდზედ. ეს გაცრ-
ცვნილი მთები, ეს ციხის ნანგრევები, დროთა
ვითარებისაგან ძაძით შემოსილი, თითქო ბედ-კრულს
სამშობლოს გლოვენო, ასე გგონიათ გუშინ იყო
დამწვარი და გადაბუგული მონგოლთა და სპარს-
თაგან, ეს სანახაობა საუკუნო მკმუნვარების ბეჭედს
ასვამს თქვენს გულს. თქვენს გულსა და გრძნო-
ბას იტაცებს ეს აოხრებული მიდამო და ღრმათ
ჩაგაჩნდებათ ხსოვანში სასიცოცხლოდა და სასიკვ-
დილოთ.

ამ „ჯართა ველზედ“ თქვენ ხედავთ, რომ
ერთის ციხის ნანგრევის გვერდით თავმოყრილია
მცხოვრებნი, თითქო წიწილები კრუხს შეჭუარები-
ანო (შედარებაც აკაკის არაკიდანაა), რაკი ყვაფ-
ყორანისა უცნაური ჩხავილი გაიგონესო, ერთმა-
ნერთს მიჰკვრიან, რომ მტერს თვალი აუხვიონ და
თუ აღარა გაეწყობარა, მერე ერთის ძალით შე-
ებრძოლონ. აქვე მუშის ლულუნს გაიგონებთ, იმ
უცნაურს კვნესითა და სევდით აღსავსე ლულუნს,
„მწუხარეს ვით გლოვის ზარსა“, რომელიც „თუ
სევდას მობერს დაჩაგრულს გულსა, უკუჰყურის
კიდევ ვიოა ღრუბელი“. ეს ლულუნი გამომხატვე-
ლია მთელის საუკუნოების ქართველის ტანჯვით
შემოსილის გოდებისა და კვნესისა, ეს ლულუნი
აღმოსავლეთისა პესსიმიზმის ნათესავია, იმ პეს-
სიმიზმის, რომელსაც ბუდა და ქრისტე ჰყავდა მო-
ციქულებად—იგი ერთხმევია, მონოტონური, მაგ-
რამ მასთანაც ღრმა გულის ძირიდან აღმონაკვნესი

„ნაღველ-ძმრით“ შეზავებული და ერთხელ გაგონილი საუკუნო სამახსოვროდ რჩება სმენასა და გონებას. მთელი ეს ბუნება, ბუნების ნაწილი ტყე და ველი, კაცი და მისი სიმღერა და ლაპარაკი მელანხოლიით აღსავსეა. თავდაპირველად კაცს თითქო კიდევაც გულგრილადა და ნაწყენად სტოვებს, მაგრამ თან-და-თან თავისის ერთგვარის ღრმა სევდიანის სახით ჰიპნოტიურის ძალით ხიბლავს და იზიდავს ადამიანს და დაბოლოს სამარადისოდ იმონებს. ასეთი არის, ბატონებო „განდევლის“ ავტორის პოეზია.

სულ სხვა გვარია კორტოხის აქეთა ბუნება. ყოველი ნაბიჯი სულ სხვა და სხვა სანახაობას წარმოადგენს: აგერ ველი, აგერ შინდორი, აგერ გორაკი, აგერ მდინარეებით დასერილი ხეობა, ხე-ტყე და მწვანე ბალახი ათასფერია, მართალია მწვანეა, მაგრამ ეს მწვანე ათასგვარის ტონისაა, ნიადაგ მოციწინარი და მხიარული ბუნებაა. აქ ნანგრევებიც კი სულ მწვანე ხავერდით შემოსილია, თითქო დარდი თავის დღეში არ ეგემოს და სადღესასწაულოდ მორთულიყოს, აქ მდინარე ანკარაა და ჩქარი, გატაცებული ეკვრის გულში ტურფა მიდამოებს, მის სარკე წყალში იხატება „ცა-ფირუზ“ — „ხმელეთ-ზურმუხტი“. აქ ადამიანთა მოსახლეობა ერთი მეორეზედ მოშორებით არის, თითქოს ბუნების სიმშვენიერით გამაძლარ კაცს არც კი სჭირდებოდეს თავისის მსგავსის სიახლე, აქ ზამთარშიაც კი ია-ვარდი ჰყვავის.

ამ მხარეს რომ შეჰხედავ, ასე იფიქრებ, კაცს აქ თავის დღეში სევდა სიზმარშიაც არ უნახავს და კვნესის ხმა შორიდანაც არ მოსმენიაო.

აქაური სიმღერა ცელჯი და ცქრიალაა, კლი-
მანქურებით აღსავსე, ადვილად მისახვედრი და გა-
საგები, მაგრამ ადვილადვე დასავიწყებელი. სულ
მთლად ერთიანად ამ სანახაობას არც სიღრმე აკ-
ლია და არც აზრი და მწვენიერების რამ ღმერთაა.
ასეთი სურათი თუმცა ისეთს ღრმასა და მჭიმუნვარე
ბეჭედს ვერ ასვამს კაცის სულსა და გულს, მაგრამ
სამაგიეროთ უცრათ გზიბლავსთ, თავს გაყვარებთ,
იგი თავისის სიცხოვლით და სიცოცხლით სასოები-
სა და იმედის აღმძვრელია და ჭირსაც კი სიცილით
უხვდება. აქ „უსულონი და უსაკონიც“ კი იცინიან
და მზიარულებენ, ჩიტნი გალობას ამბობენ, ფო-
თოლნი ტაშს უკრავენ და მდინარეც კი, თითქო
ლეკურს თამაშობსო, მარდათ მისრიალობს სიცილ-
კისკისით, ეშმაკურად უვლის ზურმუხტით შემო-
სილ მიდამოს და თითქო ყურში უჩურჩულებს ტყე-
სა და ველს, ქვასა და კლდეს: „არ მომკვდარა-
მხოლოდ სძინავს და ისევე გაიღვიძებსო“.

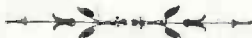
ასეთი არის, ბატონო, პოეზია იმ ტრილო-
გიისა, რომლის მადლით ცხებული ავტორი სიყმა-
წვილიდან „აღმართ აღმართ მიდიოდა, მოხიბლუ-
ლის და შემცდარის სატრფოს სანახავად“ და მისის
გულგრილობით დანაგულმა „ნახევარის სიცოცხლის
გზა გალია, სიტკბოზედა მწარე მეტი დალია, მაგ-
რამ მაინც არ შორდება მწუხარება და ჭირი“, და
ბოლოს თუმცა თავი „უბედურად“ დასახა, რაკი
სატრფო მისი მტრად გარდაექცა, მაგრამ გული
მაინც არ გასტეხია, გაზაფხულზედ მაინც „მერცხა-
ლი“ შეუფრინდება ხოლმე, „გაზაფხული, გაზაფ-
ხულიო“ შესძახებს, „გულს იმედი დაესახება და

სასოებაც ფრთას გაშლის“ ხოლმე და გამამხნევე-
ბელის ფიქრებით მოცულია; „ახლოს არის მომა-
ვალი, მოესწრება რაც უნდოდა ზამთრისაგან და-
ჩაგრულსა, ნახავს ქორწილს ბუნებისას. გაიგონებს
მის მაყრულსა, დაჰყნოსს ვარდსა გადაშლილსა, უკვ-
რეტს ნაზად დახრილ იას და ბუღბუღივ გააგო-
ნებს ძველებურად „ტია, ტიას“.

თ. აკაკი წერეთელი ერთი იმ სამ დიდ პოეტ-
თაგანია, რომელნიც აცისკროვნებენ ამ საუკუნის
ჩვენ ლიტერატურას. პირველი ამ პოეტთაგანი „ქკუ-
ით ურწმუნო, გულით უნდო, სულით მახვრალი“
დაუსრულებელის თავგანწირულებითა და ლმობიე-
რებით აღსავსე სასოწარკვეთილებისა და კაემნის
მგოსანი იყო. მეორე კი მხნე და მამაცი მგოსანი იყო
„დღეინდელიობით“ აღშფოთებული, მისი მედგარი
და სასტიკის მსჯავრის მდებელი; წყევითა და კრულ-
ვით მომხსენებელი იმ ცხოვრებისა, რომელსაც
უწოდებდა „ცოდვის სადგურს, სადაც მართალი გზას
ვერ აუქცევს განსაცდელსა მას ეშმაკისასა, სად
ცოდვა კაცსა სდევნის დღე და ღამ, **ვითა მპარავი
და მტაცებელი**, სად რყვნა, წაწყმედა და ღალა-
ტია, სადაც ძმა ჰხარბობს სისხლსა ძმისასა, სად
ყოვლი ნიჭი მაცდურებაა, სად თვით სიტურფე და
სათნოება ეშმაკის მახე და ცდუნებაა.“ მიუხედავათ
ასეთის მკაცრის შეხედულობისა ცხოვრებაზედ, „გან-
დევილობის“ მაინც უარყოფელი იყო და წინასწარმე-
ტყველი ხუგეშისა და იმედის სიმბოლო „შვიდ-
ფერიანის სარტყელის ცისა“. ეს დიდი პოეტი ჩვე-

ნის ერის შეგნებულის უმცირესობის მედროზე, იყო: ხოლო მესამე კი თვით თ. აკაკი წერეთელი მთელის ჩვენის ერის მცირედაც არის გონებაში ჩახედულის ნაწილის სასოებისა და უიმედობის, ტირილისა და სიცილის „სარკეა“, მთელის უმეტესობის სევდა-ოხვრისა და სიმღერა-გალობის შეჩანგურეა და მესალამურე; ბუღბუღია დღე-და-ღამ განუწყვეტლად მყეუარო სატრფო ვარდის „დაზრობის“ გამო; უნუგეშო ტარიელია, „რომელსა ცრემლი სდის შეუშრობელი“, ნესტანის ქაჯთაგან ცხრაკლიტულში დამწყვდევის გამო. იგი „ფუტკარია, ბზუილა მოუსვენარი, ხატის ბუზი, ზეცის მუშა, რომელიც სულსა სწირავს და გულს უძღვნის ღვთის და კაცის ტკბილ სამსახურს და ვინც ხელს უშლის შრომის დროს, მხოლოდ იმისი მკებნარი“; იგი ამ ნახევრის საუკუნის განმავლობაში „სანთელი“ იყო, რომელიც „საიდუმლო პარპალით ბნელს ჰფანტავს თავის ნათელით და მყუდროდ, უხმოდ და უძრავად დნება, ვით მსხვერპლი დიადი, რომ მადლით გაასპეტაკოს თვალ უწდომელი წყვილი“.

მაშ რაკი ასეა, დაე, მთელი მისი ქვეყანა, ე. ი., მთელის მისის ერის გული მადლობით აღსავსე გული, მგონის სახატედ იყოს, რომელშიაც ექმნება მას სამარადისო და ხელ უხლები ბინა ერის თანაგრძნობისა და სიყვარულისაგან აღგებული და ერის თაყვანის ცემისა და დიდებისაგან შეხურული.

894.63.09

0135

ფასი სამი შაური.